

JACOBSENIANA

Skrifter fra J.P. Jacobsen Selskabet

Nr. 3, 2008

Udgiver: J.P. Jacobsen Selskabet

Afdeling for Litteraturhistorie, Institut for Æstetiske Fag

Aarhus Universitet

Langelandsgade 139, 8000 Århus C

Redaktion: Else Bisgaard og Jørn Erslev Andersen

Redaktør af dette nummer: Jens Lohfert Jørgensen

Omslag: Benjamin Sune Christensen

Tryk: Reprocenteret, Det naturvidenskabelige Fakultet, Aarhus Universitet

Sponsor: ThistedForsikring

Copyright © J.P. Jacobsen Selskabet og forfatterne

ISBN 87-9913-73-3

Oplag: 250

Gratis for medlemmer af J.P. Jacobsen Selskabet. Kan i begrænset omfang rekvireres ved henvendelse til J.P. Jacobsen Selskabet, Thisted Museum, Jernbanegade 4, 7700 Thisted

Elektronisk udgave på J.P. Jacobsen Selskabets hjemmeside:
www.jpjacobsen-selskabet.au.dk

FORORD

Dette nummer af *Jacobseniana* er gæsteredigeret af ph.d. studerende Jens Lohfert Jørgensen (Litteraturhistorie, Aarhus Universitet), der i skrivende stund afslutter afhandlingen *Den patologiske tekst. Tilfældet J. P. Jacobsen*.

Stefan Kjerkegaard, som er ph.d. og postdoc ved Nordisk Institut, Aarhus Universitet, giver en kritisk analyse af J.P. Jacobsens stilistiske brug af analogier mellem natur og menneske. Jens Lohfert Jørgensen analyserer det sammensatte billede, som nekrologer og dødedigte tegner efter Jacobsens død den 30. april 1885 og har udarbejdet en nyttig registrant over teksterne. God fornøjelse.

Red.

ThistedForsikring

Et lokalt forsikringselskab med lokale værdier.

Thisted Forsikring g/s er **dit** lokale forsikringselskab - Vi er et **traditionsrigt** forsikringselskab, der siden 1853 har tegnet forsikringer til **lokalområdet**.

I dag dækker vi **hele Jylland**.

Kontakt os i dag for et uforpligtende tilbud.

Telefon: 9619 4500

ThistedForsikring

Thisted Forsikring g/s
Thyparken 16
7700 Thisted
Tlf: 9619 4500
Fax: 9791 0115
post@thistedforsikring.dk
www.ThistedForsikring.dk

– din tryghed

Stefan Kjerkegaard

Stjernerne og Cellerne, Kiggerten og Mikroskopet¹ – Om J.P. Jacobsen: ”Af Planternes Livshistorie”

I 1998 genoptrykte tidsskriftet *Den Blå Port* (nr. 46) J.P. Jacobsens lille tekst ”Af Planternes Livshistorie”. Måske ville Jacobsen have været forundret, hvis han havde erfaret, at denne tekst pludselig skulle optræde i et tidsskrift for litteratur, der introducerer sig således ”*Den Blå Port* præsenterer kompromisløst den bedste nyoversatte, nyskrevne og genfundne skønlitteratur og kritik.”? Herunder må man formode, at Jacobsens tekst går under det, præsentationen kalder for ”genfunden litteratur”. Teksten blev første gang bragt i *Nyt Dansk Maanedsskrift* i maj 1871, som var det moderne genembruds førende organ, det var ét år før, han debuterede med novellen ”Mogens” i det selv samme. Det beviser dog ikke, at *Nyt Dansk Maanedsskrift* regnede teksten for at være litteratur eller foregriber tendenser, som vi fx ser dem i *Den Blå Port*, snarere at re-

¹ Min titel er hentet fra Jacobsens formodede ”Udkast til en Evolutionslære”, der ifølge flere kilder skulle være en afskrift og dermed ikke Jacobsens egen tekst. Disse kilder er bl.a. Jacobsen-eksperten Jørn Erslev Andersen, Håndskriftsamlingen på det Kongelige Bibliotek og Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. Jeg har dog valgt at beholde titlen, fordi den alt andet lige må stå Jacobsens teoretiske perspektiv og tanker nær, og fordi den er ramme for min argumentation i artiklen som sådan, der ikke henter sin styrke i dette skrift, men i en række andre.

daktøren på *Nyt Dansk Maanedsskrift*, Vilhelm Møller, var gode venner med Jacobsen.

I Jacobsens samlede værker² regnes disse artikler, skrevet før det litterære gennembrud, som populærvidenskabelige. Men faktisk er jeg ikke så sikker på, at Jacobsen i virkeligheden selv opererede med et større skel imellem den videnskabelige og den litterære diskurs, og i det følgende vil jeg argumentere for, at de hænger nøje sammen; men måske ikke helt på den måde, som Jacobsen selv ønskede.³ Der viser sig således nogle idiosynkrasier i den måde, Jacobsens sprog refererer og henviser til verden på – i det man kunne kalde referentialiteten. Det nøgterne, videnskabelige sprog, som bruges for at være så præcis og nuanceret som mulig, bliver på samme tid en hindring for præcision, men en litterær hindring. Sproget bliver poetisk i stedet for gennemsigtig beskrivelse. Det som umiddelbart kan ligne minutøs og videnskabelig sprogbrug er ofte også en slags poesi hos Jacobsen. Hvor hensigten egentlig er at

² Morten Borups udgave, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Kbh. 1924–29, som jeg også citerer fra i hele artiklen.

³ Der findes en række studier, som man med fordel kan benytte sig af, der ligeledes beskæftiger sig med forholdet mellem de videnskabelige og litterære tekster i Jacobsens forfatterskab. Foruden flere af Jørn Erslev Andersens tekster, senest artiklen ”J.P. Jacobsen and The Nature of Man” in: *Jacobse-niana* nr. 1, 2006, i kronologisk rækkefølge: Oluf Friis: ”J. P. Jacobsen og naturvidenskaberne” (1936) in: *Omkring Fru Marie Grubbe*, Hans Reitzel (1972), Frits Andersen: ”Art, natur og diskurs hos J. P. Jacobsen” in: *Kritik* nr. 103 (1993) og *Realismens metode*, Århus Universitetsforlag (1994), Erik Østerud: ”Symbol og allegori: en læsning af novellerne ”Mogens”, ”Pesten i Bergamo” og ”Der burde have været roser”” i *Spring* nr. 13 (1998) og Bengt Algot Sørensen: ”J. P. Jacobsen – darwinist og digter” in: *Kritik* nr. 155/156 (2002).

få læseren til at se tingene helt nøjagtigt for sig, dvs. en naturalistisk beskrivelse, der opdager man ofte, hvorledes sproget slår knuder på sig selv, før man ser den verden, der beskrives. Johannes V. Jensen siger om Jacobsen i et berømt og prægnant interview fra *Digtere i Forhør* (Nordisk Forlag, Kbh. 1906, s. 46):

Jacobsen har i de senere Aar været mig en Gru. Han har virket til det gode ved at berige Sproget med Dialekter. Men af Jacobsen er kun Sproget tilbage, Poesien er borte. *At beskæftige sig direkte med sit Sprog, er det samme som at se en Rude i stedet for at se igennem den.* Vi kan ikke se gennem Jacobsens Rude.

Jeg mener imidlertid, at Jensen tager fejl, eller i hvert fald bruger et andet begreb om poesi, når han siger, at hos Jacobsen er poesien borte. Jeg vil snarere sige det modsatte, men med samme resultat, dvs. hos Jacobsen er der så meget poesi, at vi netop ikke kan se igennem ruden. Det, som skulle være gennemsigtigt og naturalistisk beskrivelse, bliver pludselig opakt, fordi sproget hober sig op i og som poesi. Man kunne sige, at dér, hvor Jacobsen forsøger at være mest videnskabelig, herunder empiristisk og naturalistisk i sin skrivemåde, netop dér opstår poesien også for ham. Det er der muligvis intet kuriøst i, idet man jo ved fra biografiske oplysninger om Jacobsen, at hans engagement og interesse ligeledes er ligelig fordelt imellem naturvidenskaben og poesien, fx den berømte formulering i dagbogsoptegnelserne: "Om mit Kald" fra 1867:

Der gives Øjeblikke i mit Liv, hvori jeg troer, at Studiet af Naturen er mit Livs Kald; men til andre Tider er det, som om Poesien var det, der skulde være min Idræt. (*Samlede Værker*, Bd. 3, s. 3)

Jeg vil komme med eksempler på dette nedenfor, men jeg vil tillige forsøge at sige noget mere overordnet om Jacobsens syn på sproget, der efter min vurdering synes at være præget af et bestemt darwinistisk perspektiv, herunder især en forestilling om en belærende analogi mellem menneske og natur. Mere om det til sidst.

Lad mig for en stund vende tilbage til det indledende spørgsmål: Hvorledes kan det overhovedet lade sig gøre at betragte Jacobsens tekst om planternes forplantning som en litterær tekst? Her kunne man forlade sig på et skel, som litteraten Gérard Genette laver i sin bog *Fiction and Diction*.⁴ Genette skelner her imellem to måder, som man kan spørge til litteraturen: dels *hvad er litteratur?* som er en essentiel og lukket anskuelse, dels *hvornår er litteratur?* som er en konditionel (dvs. betinget) og åben anskuelse af litteraturen. Om sidstnævnte siger han, at den har meget lettere ved at lukke tekster ind som litteratur, end den har ved at lukke dem ud igen, når de først *er* vurderet som litteratur. Det er derfor, at han taler om åbenhed her.

⁴ *Fiction et diction*, 1991. Engelsk oversættelse: *Fiction & Diction*, Cornell UP, 1993.

Den åbenhed har præget litteraturen og en del af litteraturkritikken de senere år, tror jeg. Genrerne, store som små, har været under opbrud. Den nye danske litteratur låner hellere end gerne fra andre vokabularier, ikke kun vokabularier indenfor den traditionelle forståelse af litteratur, dvs. epik, lyrik og drama, men også, og muligvis *helst også* indenfor fjerne fagområder, som normalt ikke har med litteraturen at gøre. Der er talrige eksempler på dette: Man kunne i kronologisk rækkefølge nævne Merete Pryds Helles *Vandpest* (1993), Solvej Balles *Ifølge Loven* (1996), Ursula Andkjær Olsens *Lulus sange og taler* (2000) eller senest Maja Lee Langvads *Find Holger Danske* (2006), men der findes også mere radikale eksempler, som især har floreret inden for kortprosaen, hvor en hel genre (igen en ikke-litterær) flyttes ind i litteraturen, således finder man litterære tekster, der er udformet som kontaktannoncer, nekrologer, videnskabelige afhandlinger, selvbiografier etc. Men i det følgende har jeg tænkt mig at følge *Den Blå Ports* anvisning om at læse Jacobsens lille tekst ”Af Planternes Livshistorie” som litteratur.

Mellem litteratur og biologi

Allerede tekstens indledning afslører, hvorledes de forskellige formelle kendetegn, dvs. dels de litterære, dels de videnskabelige, holder teksten fast i et spænd, som bl.a. markeres ved hjælp af parenteser, hvor de mere litterære bestemmelser står udenfor, imens de videnskabelige står indenfor, men også når Jacobsen skriver om ”at blive i Billedet”; det billede af familiens hus som opstår, når der

tales om familier inden for planteriget. Billedet udvikles endnu mere i de følgende passager, hvor teksten beskriver, hvad der sker, når ”altfor nære Slægtninge gifte sig med hinanden”. Efter den mere litterære indledning er det som om, at teksten skifter diskurs, eller i hvert fald holder diskursen inden for et rimeligt nøgternt register. Det eneste, der kan virke nogenlunde litterært her, er, at beskrivelserne til tider er ekstremt udførlige og desuden poetisk mættede, men egentlig med det vokabularium som hører en biologisk-videnskabelig tilgang til. Efter eksemplet med *arum italicum* (italiensk ingefær) – en særdeles farvestrålende staude med giftige bær – udvikler der sig langsomt en dramatisk historie om, hvorledes planten lokker insekter til. Især lægger man mærke til det skift i tonefaldet, der er ved sætningen

men nede fra Svøbets Dyb stiger der en lokkende amoniakagtig Duft op til dem – de mæe længere ned. (*Samlede Værker*, Bd. 5, s. 128-129)

Insekterne tillægges menneskelige egenskaber; de er grådige og har svært ved at beherske sig. Netop pga. deres grådighed fanges de i planten, hvorfra de igen længes op. Heldigvis for dem udskiller planten en væske, efterhånden som den bestøves, og som insekterne kan nære sig af, så længe de er fanget.

Efter den dramatiske fortælling om insekterne henter Jacobsen forskellige eksempler ind fra det, han kalder planternes ydre livshistorie, hvor alle eksempler tager sigte på befrugtningen. Teksten

afsluttes med en lille moralsk pointe om, at naturen er ”et Samfund med Deling af Arbeidet og med Løn for det fuldbragte Hverv.” Teksten er følgelig et forsøg på at læse naturen for at vise, hvorledes vi som mennesker kan tage ved lære af dens måde at bære sig på. Mennesket er ligeledes en organisme, hvorfor det heller ikke lever ”et ganske Liv for sig”. Den analogi, der slås an i starten af teksten mellem menneske og natur, er ingenlunde tilfældig, selvom den kan siges at bero på litterære strategier. Jacobsen er således udmærket klar over, hvordan han konstruerer sin tekst. Hvad der derimod kan bero på en mere litterær læsestrategi, dvs. når man som litterat forsøger at analysere teksten, er fx udtryk som den ”varme, fedtede Kølle forekommer dem tiltalende, og de sætte sig paa den”. Denne, måske lidt ufrivillige, metaforiske svulstighed er på den ene side med til at ændre tekstens tonefald. På den anden er den i tråd med analogien mellem menneske og natur – her gælder det bare befrugtningen.

Hvis man sammenholder Jacobsens tekst med en mere almindelig didaktisk biologi-tekst om arumfamilien, så vil man kunne se forskellen imellem det *drama*, som Jacobsen iscenesætter, og den *proces* der ifølge en mere naturvidenskabelig observation sker. Først den naturvidenskabelige diskurs:

Når hunblomsterne springer ud, fremkommer der en kraftig ådselagtig lugt og samtidig stiger temperaturen. Dette lokker små insekter som fx sommerfuglemyg ned i hylsterbladets indre, hvor hunblomsterne udskiller nektar-

dråber, og de golve blomster forhindrer insekterne i at flyve bort. Dagen efter kan hunblomsterne ikke bestøves, hanblomsternes støvknapper åbner sig, og samtidig visner de golve blomster, så insekterne kan slippe ud. (Signe Frederiksen et al.: *De højere planters evolution og klassifikation*, København 1997, s. 289)

Herefter Jacobsen, der beskriver den samme proces sådan her:

Nu forestille vi os vor Arum, lige sprungen ud, stående ved en Bæk. Luften vimle med Insekter, der snart bemærker den store gule Blomst, og snart flyve de nærmere for at see, om den indeholder nogen Næring for dem. Den varme, fedtede Kølle, forekommer dem tiltalende og de sætte sig paa den; men nede fra Svøbets Dyb stiger der en lokkende amoniakagtig Duft op til dem, – de maa længere ned, de nedadbøiede Børster, der spærre Veien, give let efter, og vore Insekter see nu, siddende på de umodne Hanblomster, Hunblomsterne med udviklede Ar rede til befrugtning. Insekterne løbe lidt om imellem dem; dog, da der ikke synes at være andet end Duft, længes de snart efter at komme op igjen. Det bliver imidlertid ved Længslen; thi de golve Børster, der saa villigt veg til side ved Tryk ovenfra, modstaae enhver Anstrengelse nedenfra, og Insekterne ere indespærrede. (*Samlede Værker*, Bd. 5, s. 128-129)

Naturligvis tiltrækker emnet sig et bestemt vokabularium, fx ordet ”lokker” der går igen. Men man lægger hurtigt mærke til forskellen i beskrivelsen af den lugt, som stauderne udsender: I den naturvidenskabelige tekst som ”ådselsagtig” og hos Jacobsen er ”amoniakagtig”. Valget af vokabularium kunne være præget af det

poetiske hos Jacobsen med de gentagende vokallyde imellem a og i, og den tungebrækkende konstruktion imellem stavelserne **-ak** og **-ag**. Hos Jacobsen er ordet næsten ubehageligt i sig selv; det støder også øret.

Desuden bør man huske på, at Jacobsens tekst ikke ledsages af billeder, og det gør måske, at den naturvidenskabelige tekst ikke behøver at bruge formuleringer som ”Nu forestille vi os vor Arum lige udsprungen” eller ”og vore Insekter see nu”. I den forstand bliver Jacobsens sprog automatisk mere mættet i stilen, både hvad det auditive og optiske angår (jf. lingvisten Roman Jakobsons begreb om poetisk funktion). Derudover ligger der hos Jacobsen noget mere enigmatisk i beskrivelsen, ja man fornemmer næsten en slags orfisk sang nede fra det lokkende dyb, som Jacobsen beskriver. Hos Jacobsen stiger temperaturen også i sproget, ikke kun hos de stauder han beskriver. Jacobsen skriver sig varm.

Eksempler fra andre tekster

Men er det så et karakteristisk træk som kan genfindes i Jacobsens litteratur? Ja, det vil jeg faktisk mene, at det er. Vi ved jo fx, at Jacobsen var gevaldig træt af Georg Brandes diktum om at sætte problemer under debat, og læser man romanerne *Marie Grubbe* eller *Niels Lyhne* og såmænd også en del af novellerne, får man ofte en lumsk fornemmelse af, at handlingen er temmelig inferior, visse steder på randen til det ligegyldige, som i ”Der burde have været Roser”. Det er ikke den historie, der fortælles, som er interessant,

men snarere selve fortællemanen, ja i sidste instans sproget selv. I *Marie Grubbe* er der fx gjort meget ud af de sproglige iagttagelser; hvordan talte og skrev man til hinanden i 1600-tallets Danmark? Det er formentlig det, som Johannes V. Jensen henviser til i ovennævnte citat. Derimod er handlingen importeret direkte fra anden side, nemlig historien om den autentiske Marie Grubbe (som naturligvis er interessant i sig selv, både ud fra en historisk, feministisk og litterær vinkel). Handlingsforløbet skrider desuden frem på en måde, som ofte virker overraskende for læseren. Man undrer sig som læser over, hvordan Marie Grubbe så hurtigt kan miste sin kærlighed og så grumt? Da hun forsøger at stikke en kniv i Gyldenløve, virker det helt grotesk, og hvorfor skal Ulrik Christians dødscene med i starten af romanen? Den patos, som mange af disse optrin er ladet med, står ofte i fæl kontrast til den minutiøse skildring, ja patosen virker overrumplende og næsten påtvunget, men den afføder et bestemt vokabularium, som jeg tror, at Jacobsen befinder sig bedst i, om man så kan sige.⁵

I én af de centrale scener fra romanen ser man, hvorledes sproget hurtigt løber af med fortælleren; det er lige efter, at Gyldenløve er vendt hjem fra sin Spaniensrejse. Han ankommer lettere beruset og har behandlet Marie med voldsomme kærtegn, hvilket er gået ud over hendes hånd, der er hævet og øm:

⁵ Også selvom Jacobsen et sted skriver: "Intet dannet Menneske i vor Tid kan udtale Ordet: "rørende", uden at der i Stemmen skjælver et Gran Ironi" (*Samlede Værker*, bind 3, s. 18).

Ulrik Frederik saae med smilende Velbehag paa den smukke, blege Haand, der som et vevert, smidigt, lille Kattedyr leged og tumled i Karmen, krummed sig som til Spring, drejed og vendte sig, skød Ryg, tog Tilløb hen til Brødkniven, rullede med Skaftet, krøb tilbage, lagde sig fladt ned i Karmen, listed sig langsomt hen til Kniven igjen, snoede sig smidigt i Greb om Skaftet, løftede Bladet og lod det spille blankt i Solen, fløj saa op med Kniven...
(*Samlede Værker*, Bd. 1, s. 167)

Det er et godt eksempel på, hvordan Jacobsens sprog til tider bare bliver ved og ved. Her har det naturligvis den effekt, at Maries forsøg på at stikke en kniv i Gyldenløve, skal komme som et chok for læseren, der nærmest er ved at blive lullet i søvn af Jacobsens mange katteagtige rundgange i sproget.

Man kunne desuden tage den berømte indledning i novellen ”Mogens”. Her er der mange, som vil advokere for, at landskabs-skildringer på samme tid er en skildring af hovedpersonens sind osv. Men man kunne også argumentere for, at sproget simpelthen bare løber af med Jacobsen; poesien tager ufrivilligt over, men kun fordi Jacobsen ønsker at være så detaljeret, at være så naturalistisk som muligt. Hvis man til eksempel tager det regnvejr, der beskrives, efter at Mogens eller mennesket, som der står, er blevet introduceret:

Alting glimtede, gnistrede, spruttede. Blade, Grene, Stammer, Alting glindsende af Væde; hver lille Draabe, der faldt paa Jord, paa Græs, paa Stenten, paa

Hvadsomhelst, splintredes og stænkedes bort i tusind fine Perler. Smaa Draaber hang lidt hist og blev til store Draaber, dryppede ned her, samledes med andre Draaber, blev smaa Strømme, blev borte i smaa Furer, løb ind i store Huller og udaf smaa, seilede bort med Støv, med Splinter og Løvstumper, satte dem paa Grund, gjorde dem flot, snurrede dem rundt og satte dem paa Grund igjen. Blade, der ikke havde været sammen, siden de laae i Knop, samledes af Væde; Mos, der var blevet til Ingenting af Tørke, bruste op og blev blødt, kruset, grønt og saftigt, og graat Lav, der næsten var blevet til Snuus, bredte sig i ziirlige Flige, struttende som Brokade og med Glands som Silke. Konvolvolusserne lod deres hvide Kroner fylde til Randen, klinkede med hinanden og hældte Vandet i Hovedet paa Nelderne. De tykke, sorte Skovsnegle mavede sig velvilligt frem og saae anerkjendende op imod Himlen. Og Mennesket? Mennesket stod med bart Hoved midt ude i Regnveiret og lod Draaberne suse ned i Haar og Bryn, Øine, Næse, Mund, knipsede med Fingrene ad Regnen, løftede engang imellem lidt paa Benene, som om han vilde til at dandse, rystede nu og da Hovedet, naar der blev for meget Vand i Haaret, og sang af fuld Hals, uden at ane, hvad det var, han sang, saa travlt havde han med Regnen (*Samlede Værker*, Bd. 3, s. 124-125)

Behøver Jacobsen virkelig så mange ord for blot at beskrive et regnvejr? Det er i hvert fald ikke for handlingens skyld, at beskrivelsen bliver så lang og detaljeret. Og den tilføjer heller ikke nogen viden om novellens hovedperson. Naturligvis kan man sige, at naturen slår ned i sproget, eller at sproget opfører sig som natur, dvs. ligesom regnen vælder ned, således fosser sproget nedover siden: Sproget agerer regn. Det er naturligvis til en vis grad rigtigt her, fx

med lydordene i starten af uddraget, men også med de abrupte sætningsdannelser

Fra analogiernes luftslotte

Ud fra teksten "Af Planternes Livshistorie" og eksemplerne fra *Marie Grubbe* og "Mogens" kunne man således mistænke Jacobsen i, at natur og poesi flyder sammen. Ofte i en lidt fæl analogitænkning, der til en vis grad suspenderer både tekstens fremstillede og forestillede tid. Det efterlader et kalejdoskopisk tidsbillede i mange af Jacobsens tekster. Teksterne oscillerer mellem en meget sammentrængt fremstillingsform og en meget sammentrængt udtryksform, eller igen imellem videnskab og poesi – nogle ville måske sige imellem videnskab og lidenskab – men for Jacobsen er det lidt ufrivilligt to sider af samme sag. Uanset hvilken form teksterne antager, så bliver resultatet, at teksterne organiseres rumligt enten i deres ydre form, dvs. meget lange perioder bliver fortalt i helt korte afsnit, eller ved deres infrastruktur, dvs. de bliver overmættet via sprogets poetiske funktion, dvs. meget korte perioder bliver fortalt over lange afsnit. Man får måske fornemmelsen af det kalejdoskopiske tidsbillede i "Af Planternes Livshistorie", hvor eksemplet med *arum italicum* optager Jacobsen i nogenlunde halvdelen af teksten. Netop her er Jacobsens tillige mest poetisk, imens han er langt mere didaktisk og ukritisk i eksemplet med skovskaden, som jo netop skal demonstrere en økologisk-darwinistisk pointe om, hvordan naturen hænger sammen og hænger sammen med os

mennesker, idet forstmændene lader skovskaden være i fred, selvom den til en vis grad er skadelig.

Johannes Ewald skrev som bekendt, at man bør være nogenledes kold for at kunne skildre sin ild. Det mener jeg, at Jacobsen i nogen grad forsømmer. Især glemmer han at se på de forskelle, der også er mellem natur og menneske, men fokuserer i stedet blindt på lighederne. Man har et indtryk af, at Jacobsens retorik og tænkning i høj grad lader sig påvirke af fx den sammenlignende zoologi, som vi kender den fra Darwin, og i det hele taget af Darwins måde at sammenligne forekomster og begivenheder i naturen med social interaktion hos mennesker. Hvis tingene minder om eller ligner hinanden, fx som aber og mennesker ligner hinanden, så må der, lidt plat sagt, være nogle videnskabelige sandheder at gå efter. Der er tale om en slags intuitiv analogitænkning. På samme måde opretter teksten "Af Planternes Livshistorie" fra sin begyndelse analogier imellem mennesket og naturen, fx ved at tale om familier og ved at overføre menneskelige egenskaber på insekter og planter. Analogien skal altså helst virke tvingende i argumentet kunne man sige. Samtidig lægger man i Jacobsens såkaldte "populærvidenskabelige" skrifter ofte mærke til – måske ikke så meget i denne tekst som i andre, men ellers – at Jacobsen forlader sig på en tænkning af tid, som er astronomisk. Det er en måde at tænke på, som Jacobsen har arvet fra Darwin. Når vi anskuer mennesket og universets oprindelse, må vi ikke blot tænke i tusinder af år, men i millioner og i geologiske tidsaldre. Kun på den måde får vi et blik

på udviklingens rette sammenhæng, ifølge Jacobsens darwinistiske livssyn. Men man suspenderer, kunne man sige, en mere lokal tidsfornemmelse, som måske nok ville lade forskellene træde lidt mere frem, end det er tilfældet i mange af Jacobsens tekster. Jacobsen tror måske nok selv, at han undgår analogitænkning, men lad os fx kigge på dette citat:

Naturvidenskaben veed Lidet, den gaaer kun langsomt fremad, men den tager intet Skridt tilbage; den tiltvinger sig Kjendsgjærning paa Kjendsgjærning, og det Huus, den bygger af dem, vil staae for Tusinder af de Storme, af hvilke en er nok til at kuldkaste Byer af Gisningers og blot aandrige Analogiers Luftslotte. Spekulation over Naturen er kun Skinfægtninger mod Mørket; men de Tusinder af smaa Enekampe, som Videnskabsmanden i Stilhed udkæmper, aabne os Skridt for Skridt Veien til Toppen af det Bjerg, der nu skygger for Videns stærke Sollys. (*Samlede Værker*, bd. 5: ”Om bevægelsen i Planteriget”, s. 16)

Som man kan læse af citatet her, er der en stor, nærmest idiosynkratisk, kontrast imellem det naturvidenskabelige ideal, som Jacobsen gerne vil pege på, og så måden det beskrives på. Jacobsens sprog er i den grad præget af ”Analogiers Luftslotte”, selvom det tillige kritiseres så hårdt.

Så fjern, så nær

På sin vis udspringer det, som jeg kalder et kalejdoskopisk tidsbillede hos Jacobsen, af en lidt ufrivillig og grundlæggende analogi-

tænkning fra Jacobsens side: Natur og sprog hænger sammen. Det betyder, at de til tider også bliver forvekslet med hinanden, hvilket suspenderer den afstand, som enhver videnskab må benytte sig af for at kunne påberåbe sig at være en videnskab. Jacobsens sprog lider af den samme brist og svinger således konstant imellem videnskab og lidenskab, imellem en kolossal afstand og en total hengivelse, hvilket har en bestemt effekt i hans skrivemåde, der – med en metafor – hele tiden veksler imellem at gøre brug af en kikkert og et mikroskop. Enten er man for tæt på, eller man er for langt væk. Som der sigende står i det uudgivne og mærkværdige skrift ”Udkast til en Evolutionslære”:

– Stjernerne og Cellerne, Kiggerten og Mikroskopet, saaledes hører det sammen – Menneskets to ædleste Instrumenter bruges til at studere Natu-rens to ædleste Frembringelser (*Samlede Værker*, Bd. 5, s. 315).

Hvis jeg derfor skal afslutte med at korrigere Johannes V. Jensens udsagn om Jacobsens litteratur en smule, så tror jeg ikke, at Jensen havde et nuanceret nok blik for denne vekselvirkning imellem at være for tæt på eller for langt væk, som genfindes mange steder i Jacobsens sprog.

Men lad mig alligevel holde fast i Jensens billede af sproget som en rude og videreudvikle det lidt: Måske er det rigtigt, at vi ofte ikke kan se gennem Jacobsens rude, men det er ikke, fordi poesien er borte, tværtimod, så er der indimellem for megen poesi. Så vidt

mikroskopet. Men Jacobsen skriver også med en kikkert for øje. Det gør, at han indimellem overser sproget, spejder efter noget, der ligger langt hinsides ruden, og netop i den bestræbelse glemmer han, at sproget også gør en forskel, især hvad angår analogien imellem natur og menneske. Lidt forsimplet kan man måske sige, at det med at komme for tæt på sproget, mikroskopet, er litteratens blindgyde, imens det med at komme for langt væk fra sproget, kikkerten, er naturvidenskabens blindgyde. Men spørgsmålet er naturligvis om de analogier, som Jacobsens sprog ernærer sig ved, er en nødvendig forudsætning for den erkendelse, der også sker på et naturvidenskabeligt plan, eller om de blot er ren poesi.

Jens Lohfert Jørgensen

Den aristokratiske og den verdensvendte Jacobsen

(I Virkeligheden er der enkelte Sider i Menneskene der ikke hænger sammen; hvor skulde ogsaa en saa complex, saa mange Steder fra hentet, uddannet og paavirket Ting som den aandelige Side af et Menneske, være organisk hel).

J. P. Jacobsen i brev til Edvard Brandes d. 30. marts 1880

I

Denne artikel handler ikke om J. P. Jacobsen, men om ‘J. P. Jacobsen’, d.v.s. om de kulturelt konstruerede og overleverede forestillinger om Jacobsen som forfatter og som person – hvad nogle litteraturforskere refererer til som forfatterens ‘personage’.¹ Og den handler ikke om vores forestillinger om Jacobsen i dag, men om selve formationen af disse i hans samtid. Et oplagt udgangspunkt for denne undersøgelse er den overvældende mængde af nekrologer og dødedigte,² der blev trykt i aviser og tidsskrifter i forbindel-

¹ Bl.a. den russiske litteraturteoretiker Svetlana Boym, professor ved Harvard University, der i bogen *Death in Quotation Marks. Cultural Myths of the Modern Poet* (1991) differentierer imellem forfatteren *persona* – d.v.s. som den organiserende bevidsthed i fiktive tekster, som biologisk *person*, og som *personage*.

² Betegnelsen ‘dødedigte’ har jeg fra Sune Auken, der i bogen *Eftermæle. En studie over dansk dødedigtning fra Anders Arrebo til Søren Ulrik Thomsen* (1998)

se med hans død d. 30. april 1885.³ I dette materiale aftegner der sig nogle markante tendenser: I provinsaviser giver Jacobsens død anledning til lakoniske notitser, i hovedstadsaviser til udførlige beskrivelser af hans livsforløb, der i nogle tilfælde endda antager føljetonform. Blandt hovedstadsavisene aftegner avisernes politiske observans en anden tendens: Jo mere denne observans nærmer sig Det forenede Venstres politiske program, jo mere spalteplass vies Jacobsen, og allermest i det af Edvard Brandes redigerede *Politiken*. Omvendt omtales han temmelig kursorisk i de aviser, der er tale-rør for Estrups Højre-regering, fx *Fædrelandet*, *Dagbladet* og *Berlingske Tidende*.

Denne ligefremme proportionalitet tydeliggøres af det forhold, at H. V. Kaalund var afgået ved døden umiddelbart inden Jacobsen, d. 27. april. Kaalund, forfatter til bl.a. *Fabler for Børn* (1844) og det tendentiøse biedermeierdigt »Paa det jevne, Paa det jevne« (1877), og vel ellers først og fremmest husket for sin rolle som idealismens forsvarer i den såkaldte versfejde mod Sophus Schandorph og Holger Drachmann i 1877-80, er, med en symmetri, der nærmer sig perfektion, fra Højreavisernes side genstand for den samme opmærksomhed som Jacobsen er det fra Venstre-

opererer med følgende arbejdsdefinition: "En mulig og nogenlunde dækkende definition på et dødedigt kunne være, at det er et digt skrevet i anledning af et dødsfald i digterens samtid." (15) Ifølge denne definition udgør dødedigtning altså en subgenre inden for lejlighedsdigtningen.

³ Bagerst i artiklen findes der en registrant over det materiale, jeg har kunnet opspore.

avisernes, og for den samme høflige interesseløshed fra Venstre-avisernes side som Jacobsen er det fra Højre-avisernes.⁴ I enkelte tilfælde er der simpelthen skrevet en fælles nekrolog over dem, bl.a. i *Thisted's Amts Tidende*, hvilket måske er et udtryk for at sol og vind – politiske interesser og lokale forpligtelser – skal deles lige.

Det er i disse tekster, en kontur af Jacobsens personage begynder at aftegne sig i offentligheden. Man kan principielt tænke forholdet mellem forfatterens praksis og personage i fire positioner: Gensidigt promoverende; Gensidigt degraderende; praksis overlejret af personage; personage overlejret af praksis. Og disse positioner kan i et tilbageskuende perspektiv forsøgsvist eksemplificeres med fire navne, der alle vil blive diskuteret i denne artikel: Georg Brandes; Karl Gjellerup, Holger Drachmann – og J. P. Jacobsen. Jeg vil altså hævde, at vores bevidsthed om Jacobsen indtager en underordnet position i forhold til vores bevidsthed om det han har skrevet, mens det modsatte gælder for Drachmann. Det er der en naturlig årsag til: I modsætning til ham satte Jacobsen ikke sit navn

⁴ H. V. Kaalund, eller mere præcist det livssyn han inkarnerede, havde i øvrigt tidligere været genstand for *Jacobsens* interesse. I et brev til Edvard Brandes d. 27. november 1877 nævner han ham som en af repræsentanterne for den “Gruppe af fritænkerisk anlagte Romantikere [...] der rimeligvis ved Tidernes Ugunst og Selvmisforstaaelse leverede en Del af sig selv til Reaktionen af 64”. (J. P. Jacobsen: *Samlede Værker* [herefter *SV*] (red.) Frederik Nielsen (1973-74): bd. 6, 26-27) Det var denne gruppe, der udgjorde forlægget for *generationsromanen Niels Lyhne* (der længe bar undertitlen “En Ungdoms Historie”), som Jacobsen senere opgav til fordel for ud- eller afviklingsromanen.

på spil i litterære fejder i dagspressen eller i skandaleombruste amourøse forhold. Han involverede sig udelukkende i det offentlige liv via det han *skrev*, og i størsteparten af sine skrivende år opholdt han sig kun sjældent det sted, hvor hans udgivelser først og fremmest havde deres publikum: København.

Jacobsens personage er ikke så farverig som Drachmanns. Men den er ligeså skarpt tegnet. Og den fremstår på trods af de indbyrdes divergerende politiske anskuelser bemærkelsesværdigt entydig – en entydighed, der utvivlsomt også er et produkt af de specifikke, genremæssige krav, der bliver stillet til nekrologer og dødedigte, fx om så vidt muligt at prise genstanden for dem. Måske er denne generelle konsensus årsagen til, at det portræt af Jacobsen, teksterne konstruerer, fremstår så tidssvarende som det er tilfældet. Det inkluderer således allerede de fleste af de æstetiske karakteristika ved forfatterskabet, som den senere reception har udpeget (om end der bliver anlagt et andet perspektiv på dem). Men denne tilsyneladende levedygtighed er også et resultat af, at teksterne konkret blev overført fra et medium til et andet i de følgende år(tier). Flere af de her behandlede nekrologer og dødedigte er genoptrykt i essay- og digtsamlinger langt op i det 20. århundrede: Elementer fra Edvards Brandes' nekrolog i *Politiken* d. 1. maj indgår i hans forord til *Breve fra J. P. Jacobsen*, som han udgav i 1899; Erik Skrams artikel »Nogle Meddelelser om J. P. Jacobsen« i *Tilskueren*, juni–juli 1885, blev genoptrykt i *Nationaltidende* d. 28. marts 1921 under titlen »Minder om J. P. Jacobsen«, og Herman Bangs »Et

Møde med J. P. Jacobsen« i *Nutiden* nr. 533, 1886 i *Herman Bang fortæller: Herhjemme og derude: Liv og Død* (red.) Ellinor og Poul Carit Andersen (1967). I Georg Brandes' tilfælde overskred denne overførsel endog landets grænser. Hans nekrolog i *Politiken* d. 3. maj 1885, blev første gang genoptrykt i *Essays: Danske Personligheder* (1889), men den blev også oversat til tysk og udgivet i *Gesammete Schriften* bd. 4 (1903), og ramte dermed direkte ind i kulminationen på den kultiske dyrkning af Jacobsen, der ifølge Bengt Algot Sørensen fandt sted i de tysksprogede lande.⁵

II

Et af de fremherskende træk ved nekrologerne og dødedigtene er, at de gensidige slutninger fra skrevet værk til levet liv, der generelt karakteriserer tidens biografisk orienterede litteratur-tilgang, her foretages endnu mere ubesværet end sædvanligt. I disse tekster *bliver* livet til værk, og værket til liv. For at kunne foretage en sammenligning mellem dem vil jeg i det følgende dog forsøge at holde de to niveauer i Jacobsens livsværk ud fra hinanden. Dette afsnit fokuserer således på kunstneren Jacobsen. Det følgende på privatpersonen.

⁵ Jf. artiklen »Tyskland« in: *J. P. Jacobsens Spor* (red.) F. J. Billeskov Jansen (1985). Om Rainer Maria Rilkes beskæftigelse med Jacobsen skriver Sørensen fx, at den "i det hele taget [synes] at have nået sit højdepunkt i årene 1903 og 1904" (Sørensen, 1985: 145)

Hvad enten de optræder i højre- eller venstrepressen fokuserer stort set samtlige nekrologer på – og værdsætter mestendels – den sproglige originalitet og rigdom, som Jacobsens tekster åbenbarer (og som er et resultat af “alvorlige Studier”, som det rosende udtrykkes i dødsnotitsen i *Dags-Telegraferen* d. 1. maj); stilens kromatiske spændvidde og diktionens musikalitet; den plastiske præcision, der kendetegner hans beskrivelser og den indsigt i mennesker og natur, de vidner om. Samtidig fremhæver nekrologerne hans teksters fragmentariske karakter, der bliver betragtet som udtryk for en mangelfuld evne til at organisere stoffet. Jacobsens digteriske fantasi arbejder i spring, og i de vekslende scener, som læseren bliver ført igennem, savner man “Orden og Overblik”, som det udtrykkes i den anonyme nekrolog i *Berlingske Tidende* d. 2. maj (som om en roman skal være en politistat).

Det er en generel tendens i nekrologerne at udråbe *Fru Marie Grubbe*, »Pesten i Bergamo« og »Fru Fønns« som de tekster, der demonstrerer forfatterskabets dyder, mens *Niels Lyhne* og »Der burde have været Roser« udstiller dets svagheder. Især de af dem, der optræder i Højre-pressen, pointerer, at der ikke er langt fra Jacobsens udsøgte skrivestil til en søgt. I sin nekrolog i *Morgenbladet* d. 3. maj, skriver Otto Borschenius, at han kunne “drive fin Stilkunst og Sprogpragt ud over Maalet [...] og hans mest begavede Elev Herman Bang, for ikke at tale om et Par endnu yngre Forfattere, har altfor ofte løbet Manierethedens Line helt ud.” Den norm, som Jacobsen ifølge Borschenius kunne drive sin sproglige

praksis ud over, er vitalistisk. Han spår, at forfatterskabet for eftertiden vil stå i skyggen af både Drachmanns og Schandorphs, “thi Sundhed, Liv og Frodighed er nu engang Pulsslaget i Literaturen.” Betegnelsen ‘manieret’ var en fast bestanddel af samtidens specifikt æstetiske diskurs, og blev anvendt synonymt med fx ‘affekteret og ‘kunstlet’, men trækker også medicinens definition af mani som en tilstand af sygelig overspændthed ind i sit konnotationsfelt. Faren ved det sygelige i Jacobsens stil er dens infektiøse kvaliteter: Bang og de unavngivne, “endnu yngre Forfattere” er så at sige blevet smittet af den inspirationskraft, Jacobsen har udøvet på dem.⁶ Den udvikling, som deres forfatterskaber beskriver i forhold til dette udgangspunkt er negativ; en yderligere forkrøbling af litteraturens pulslag. Borschenius synes at være snublende nær ved at bestemme Jacobsens kunst som decideret degenereret.⁷

Forfatterskabets særegenheder – såvel dem, der vurderes positivt som negativt – fremstilles i nekrologerne som et produkt af de overordentlig store fordringer, Jacobsen stillede til sin praksis: “han vilde intet give fra sig, som ikke var det lødigste Guld”, skriver

⁶ Borschenius sigter utvivlsomt til *Haabløse Slægter*, hvis førsteudgave blev beslaglagt efter at romanen af Høje-steret i 1882 blev dømt ‘usædelig’.

⁷ Denne forestilling om et sygeligt moment i Jacobsens digtning var udbredt, også blandt dem, der af hans kritikere blev opfattet som hans ‘medsammen-svorne’. Forskellen er, at disse sidste fremførte synspunktet uden for referat, d.v.s. ikke i anmeldelser og artikler, men i breve, hvori de indbyrdes diskuterede Jacobsens udgivelser. Se fx Georg Brandes’ brev til Sophus Schandorph d. 17. marts 1881 i *Georg og Edvard Brandes Brevveksling med nord. Forfattere og Videnskabsmænd* [herefter GEB] (red.) Morten Borup (1939-42): bd. 3, 198.

Edvard Brandes i sin nekrolog i *Politiken* d. 1. maj, “hvert Ord i en Bog skulde staa inde for Digterens Vilje [...] hver Sætning skulde rumme Stemning og Følelse. Han hadede det Hverdags, han foragtede det Godtkøbs”. Brandes havde et vist empirisk grundlag for sit udsagn. Som Jacobsens korrekturlæser var det ham, der foretog den famøse rettelse af “gisten” til “gusten” i førsteudgaven til *Niels Lyhne*, og venligt, men bestemt blev iredtesat herfor.⁸ I direkte anknytning hertil finder man i nekrologerne den ofte gentagede forestilling om, at Jacobsen aldrig rettede i sine tekster. I sin – temmelig forelskede – nekrolog i *Dags-Avisen* d. 1. maj skriver Axel Henriques: “Kun tre smaa Bøger, og nogle Digte spredt rundt omkring, findes trykte af alle de Bøger, han havde i sit Hoved, mange vistnok Ord for Ord færdige til at nedskrives, og hvortil kun Haanden nægtede ham hjælp.” En forestilling, der justeres af Vilhelm Møller i artiklen »Lidt om J. P. Jacobsen« i *Nutiden* nr. 41, 1889: “Jeg husker ham bl.a. en Sommer-Eftermiddag, hvor han kom straalende ud og fortalte, at nu havde han været flittig i næsten 4 Timer: saa havde han faaet skrevet 28 Linier af et Kapitel i »Marie Grubbe«, og af dem ... var de 25½ allerede strøget ud igjen.”

Jacobsen kondenserede så at sige sin vilje i sproget til det nåede et mætningspunkt i detaljerigdom. Hans praksis var domineret en uhildet søgen efter *le mot juste*: Dén eksakte benævnelse, hvor

⁸ Jf. hans brev d. 17. december 1880 til Edvard Brandes i *SV*, bd. 6.

ordets indholds- og udtryksside synes at smelte sammen. Brandes placerer med sin karakteristik af Jacobsens praksis forfatterskabet i én bestemt litterær kontekst, nemlig dekadencens. En relevant samtidig reference kunne fx være den franske kritiker og forfatter Paul Bourgets programmatisk definition af dekadencens stil i essyet »Charles Baudelaire« fra 1881:⁹

En Dekadencestil er en saadan, hvor Bogens Enhed opløses for at give Plads for Sidens Uafhængighed, hvor Siden opløses for at give Plads for Sætningens Uafhængighed, og Sætningens for at give Plads for Ordets. Det myldrer i Samtidens Litteratur med Eksempler, der bekræfter denne vigtige Antagelse. (142)

Idet dekadenceforfatteren således graver sig ned i sproget, fortaber han sig fra verden. Bourget opstiller en analogi mellem denne stil og en samfundsmæssig dekadence, karakteriseret ved at det enkelte individs 'kraft' virker for sig selv og ikke for socialiteten.

Fremstillingen af Jacobsen som en eksklusiv "helligdagsskribent", der konsekvent vægtede kvalitet frem for kvantitet, er sådan set i fuld overensstemmelse med hans selvforståelse. Fra starten af sin karriere giver Jacobsen i sine breve udtryk for, at han opfatter sig i en klasse for sig i forhold til øvrige danske forfattere. Den selvironi, som disse udsagn ofte er ledsaget af – fx i et brev til Ed-

⁹ Essayet blev i 1889 oversat til dansk og trykt i tidsskriftet *Ny Jord*. Det er genoptrykt i antologien *I den sidste time. Dekadencens kunst og kritik* (red.) Lis Norup, 2000. Det er denne udgave, jeg her citerer fra.

vard Brandes d. 30. december 1880: “jeg anseer mig selv for at høre med til Digternes Elite, jeg er Grande d’Espagne og beholder Hatten paa selv i Kongens Nærværelse. – I min nye Bog er der for øvrigt en vellykket Skildring af en Huslærer der er besat af Højhedsvanvid.” (SV: bd. 6, 101) – tror jeg ikke skal forstås alt for bogstaveligt. Dels var det tilsyneladende en af Jacobsens prisværdige egenskaber aldrig at lade en lejlighed til at demonstrere sin åndrigthed gå fra sig, dels fortyndes ironien noget af den hyppige frekvens af disse udtryk for hans bevidsthed om sit eget værd.

Skal man benævne denne værdi med et *mot juste*, er ‘aristokraten Jacobsen’ måske det mest passende. Det ekspliciteres i den anonyme nekrolog i *Thisted Amtsavis* d. 2. maj: “Men populær som Forfatter var han ikke, thi som Digter tilhørte han Literaturens Aristokrati. Og Formens Farvepragt, Sprogets fine Udarbejdelse er Flertallet fremmed og ligegyldig.” Ophavsmanden til forestillingen om et kunstnerisk aristokrati er som bekendt Georg Brandes, der anvender den som udtryk for en generel fordring til kunstneren om at vælge sine ord med omhu – og fravælge de fleste. En fordring, der hos Jacobsen vækker en øjeblikkelig genklang. I et brev d. 2. maj 1877 skriver han til Brandes:

Siden jeg taler om gamle Indtryk saa mindes jeg en Mandag Formiddag, da jeg i Ill. Tid. Læste en Anmeldelse over Bergsøe af Dem, jeg fandt den overdrevent rosende, husker jeg, men det, der slog ned i mig, saa det sidder der endnu, det var det Raad til Bergsøe: vær Aristokrat! [...] Over-bevist

som jeg var om dettes Rigtighed var det mig dog en stor Trøst at høre Deres Confirmation deraf og jeg sagde til mig selv: den Ros der foran har ikke meget at betyde naar Forf. skal have og saa gennemgaaende trænger til dette Raad. (SV: bd. 5, 187-88)

Passagen udgør i sig selv et vidnesbyrd om Jacobsens store kunstneriske selvsikkerhed. Den manøvre, han foretager i brevet, er jo faktisk at *rose* Brandes – en af de få figurer i det danske åndsliv, som han konsekvent udtrykker en uforbeholden respekt for, selv om deres holdninger var indbyrdes divergerende – for efter sin overdrevne ros af Bergsøe at nå frem til en holdning, der er i overensstemmelse med sin egen.

III

Ifølge opslaget i *Ordbog over det danske sprog* blev termen ‘aristokrat’ i det 19. århundrede anvendt metaforisk til at betegne det individ, der “ved fornemhed i væsen, tænkemaade osv. er hævet over den store mængde”. Denne definition korresponderer temmelig eksakt med nekrologernes konstruktion af Jacobsen som privatperson: Med formuleringer som “Personlig var Jacobsen en fin og ædel Natur” (*Berlingske Tidende* d. 1. maj) og karakteristikker af “hans rene og noble Karakter” (Martinus Galschiøt i artiklen »J. P. Jacobsen« i *Illustreret Tidende* nr. 32, 1885), og af “den overlegne Maade, hvorpaa han førte sig i ethvert Forhold” (Edvard Brandes),

eleveres han over alle de banaliteter, der opfylder mere hverdagsstemte individers tilværelse.

Til at beskrive Jacobsens person anvender mange af nekrologerne adjektivet “pletfri”, og tilføjer den dermed en eksplicit moralsk dimension,¹⁰ der knyttes til hans ateistiske overbevisning. Brandes’ formulering; “hvormed han førte sig” er interessant. Den synes at indsætte en cæsur mellem Jacobsens ‘karakter’ eller ‘natur’ og den måde, han forvaltede denne på. “At føre sig” implicerer, kan man hævde, at der er tale om en viljesakt. I Jacobsens tilfælde var denne viljes ophav ifølge nekrologerne hans overbevisning. Fordi Jacobsen var fri-tænkner, og fordi hans fritænkning var kompromisløs, var hans etiske fordringer til sig selv det også, lyder argumentet, fx i den anonyme nekrolog i *Thisted Amts Tidende* d. 7. maj: “han elskede sin Tro ligeså højt som nogen kristen kan elske Kristendommen [...] hans Liv var ædelt og pletfrit; han vilde ikke, at der ved ham maatte sættes nogen Plet paa hans Religion.”¹¹

Mindre eksplicit relateres Jacobsens pletfrihed tillige til det forhold, at han (såvidt vides) aldrig havde noget kærlighedsforhold: Ifølge Edvard Brandes var hans liv således pletfrit, fordi han “udelukkede sig fra enhver Oplevelse, hvor Lidenskaber gør Menne-

¹⁰ Jf. opslaget ‘pletfri’ i *Ordbog over det danske sprog*: “som er uden moralsk brøst; paa hvis ære, der ikke er nogen plet.”

¹¹ Den paradoksale fremstilling af fritænkeren som religiøs kan i det mindst til en vis grad tilskrives den følelsesladthed, der prægede debatterne i Jacobsens samtid. Under alle omstændigheder genfinder man den som retorisk tendens i *Niels Lyhne*.

sker svage eller uberegnelige.” Det er, især i nekrologerne forfattet af dem, der stod Jacobsen nærmest, bemærkelsesværdigt, hvordan visse karaktertræk tilskrives en maskulin værdi, mens andre tilskrives en feminin – med det resultat, at de gensidigt ophæver hinanden og Jacobsen deseksualiseres. I artiklen »Fra Jacobsen Hjem«, trykt i *Nutiden* d. 10. maj, skriver Vilhelm Møller fx: “Der var inderst inde i hans mandigt stærke, selvraadige og selvsikre Sjæl noget som et Barns Længsel efter sin Moders Skjød. Han tilstod det aldrig i Ord, jomfru-bly som han var overfor sine Følelser.” I det diskursive sammenstød mellem det mandigt-autonome og kvindeligt-tilbageholdende opstår det kønsneutrale: Barnet Jacobsen.

Jacobsens overlegne livsførsel kom ifølge nekrologerne til udtryk i en ligevægtig tolerance, en tolerance, som især Højre-aviserne hæfter sig ved, fordi de mener, at den, som det udtrykkes i den anonyme nekrolog i *Dagbladet* d. 2. maj, “just ikke træffes overdrevent hyppig blandt den frie Tænknings begejstrede Tilhængere.” Mens især Edvard Brandes blev beskyldt for at bruge Jacobsens død til at promovere fritænkningen,¹² lykkes det for *Dag-bladets* skribent på samme tid at udtrykke respekt for Jacobsen og disrespekt for de øvrige af “den frie Tænknings” repræsentanter ved simpelthen at differentiere mellem person og overbevisning i

¹² Jf. det i *SV*, bd. 5 optrykte program for Thisted Realskole 1885, hvor inspektøren N. V. Müller udtrykker sin forargelse over den “mildest talt hensynsløse Dristighed, hvormed navnlig en af hans Aandsfrænder, næsten i samme Øieblik J. lukkede sine Øine, har villet annektere ham i Et og Alt for sin og deres Livsanskuelse.” (206)

hans tilfælde og sløre den i deres. Beskrives Jacobsen ikke direkte som fritænker på trods, så fremstilles hans overbevisning som udtryk for karaktertræk, der i sig selv er efterstræbelsesværdige; for personligt tilegnede idealer, som han forblev trofast imod. For de øvrige repræsentanters vedkommende er fritænkningen derimod udtryk for en tankeløs, aggressiv og devaluerende vantro.

Jacobsen førte sig selv, men han førte sig aldrig *frem*. Nekrologerne tegner et portræt af en mand, der, netop fordi han besad en høj grad af integritet, ikke havde behov for at blive of-fentligt bekræftet. Hans fordringer til sig selv som kunstner ledsagedes m.a.o. af fordringsløshed i.f.t. omgivelserne. Han var, skriver Axel Henriques, “saa fremragende en Personlighed, som nogen kunde se i sit Hus, men han havde intet af Kunstnerens Forfængelighed, ingen af den forvænte og beundrede Mands Fordringer, han vilde ikke æres og hædres i Selskab.” Når han deltog i selskabslivet var det tilsyneladende fra en tilbageholdende, iagttagende position, der ikke var uden en vis foruroligende effekt på omgivelserne, jf. den korte tekst »Et Møde med J. P. Jacobsen«, trykt i *Nutiden* nr. 533, 1886, hvor Herman Bang beskriver Jacobsens “Forskerøjne”, der “saa lige igjennem én fra en stille Krog”, og som man “havde Lyst til at ryste af”.

Som det er tilfældet med fremstillingen af Jacobsen som kunstner spiller hans sygdom på flere forskellige niveauer en vigtig rolle i nekrologernes konstruktion af hans person. Dels direkte, i den forstand at sygdommen og døden bliver den ultimative målestok

på, *hvor* dybt hans aristokratiske måde at føre sig på i livet, stak. Georg Brandes skriver i sin nekrolog i *Politiken* d. 3. maj skriver om den “Heltevilje”, der fik Jacobsen til eufemistisk at skælde den følelse af afmagt, som var sygdommens uomgængelige følge ud som personlig “Ladhed og utilgivelig Uoplagthed”. Vilhelm Møller i artiklen »Lidt om J. P. Jacobsen« i *Nutiden* nr. 41 1889, “at naar man var Vidne til hans Kamp, saa glemte man næsten, at han led, over, saa sejrrigt som han stred.”

I tillæg til denne inddragelse af Jacobsens specifikke sygdom i konstruktionen af hans person, indgår diverse abstrakte kulturhistoriske forestillinger om tuberkulose (eller ‘brystsyge’ – tidens mest udbredte betegnelse for sygdommen) i nogle af nekrologerne. Det er bemærkelsesværdigt, for disse forestillinger udtrykker i høj grad udtrykker en romantisk konceptionsverden. Brystsyge blev i det 19. århundredes begyndelse prisme for en række af tidens nøgleforestillinger om kunstneren, der tilsyneladende endnu mod slutningen af århundredet er så gennemslagskraftige, at de uformidlet glider over i fremstillingerne af Jacobsens person. Selv når disse fremstillingers ophavsmænd er hans nærmeste venner, der havde en førstehåndstilgang til hans sygdomshistorie. Edvard Brandes skriver fx: “Han syntes os alle i de sidste Aar ren Aand. Hans stakels hentærede Legeme var som gennemsigtigt Glar, hvor-under man saa hans fine og adelige Sjæl.” Denne forestilling om at syg-

dommen promoverer spiritualitet;¹³ om at sygdommen har raffinerende effekt på individualiteten, står i et direkte oppositionelt forhold til det indtryk Jacobsens breve – bl.a. til Brandes – giver. I sine sidste år var han tværtimod ren krop: På grund af denne krop kunne han stort set ikke arbejde, ikke sove, ikke spise, led af tiltagende åndedrætsbesvær, af hoste, af hovedpine.

Hos Vilhelm Møller spidsformuleres Brandes' fremstilling et indbyrdes forhold mellem åndens vækst og kroppens forfald, men hans udsagn er i en vis forstand mere 'uskyldig', fordi den, alternativt til en ubegrundet påstand, tager form af hvad man måske bedst kan beskrive som en insinuerende hypotese, og dermed demonstrerer sin egen usikkerhed, jf. de gentagne aposiopeser – selvafbrydelser i form af punktummer og tankestreger – i følgende passage:

For at blive en original, en betydelig Digter maa man jo have et særegent, fint-mærkende Nerve- og Hjerne-Liv. Læser man de Stores Biografier, saa ser det ud som om der kræves et Gran af en vis Sygelighed for at blive et Geni. Man har sat netop Lunge-Lidelser i nær Forbindelse med Saa-dan Geni-Sygelighed ... Der er undertiden, naar jeg havde læst – først i Jacobsens Dreng-Poesier (som snarest synes ringere end almindelige Skoledreng-Digte), derefter i hans saa vidt for-skjellige, saa afgjort »lovende« Ungdomsdigtning, – og jeg saa saa', hvor mærkeligt hans Ydre samtidig havde forandret sig, – – der er, siger jeg, fløjet mig gennem Hovedet en

¹³ Der muligvis er historisk funderet i det forhold at lungetuberkulose rammer åndedrætsorganerne.

famlende Tanke: om den ikke skulde passe ogsaa paa ham, den gamle tungsindige Sammenligning mellem Digteren og Perlemuslingen: at »Perlen – koster Livet«? – – –

Denne pris, som 'geniet' betaler, er af den amerikanske medicinhistoriker James Caldwell blevet formuleret som udtryk for en stræben mod uafhængighed. Den mest udbredte angelsaksiske betegnelse for brystsyge i det 19. århundrede var 'consumption', jf. det her-hjemme anvendte 'tæring'. Caldwell er inspireret af den amerikanske økonom Thorstein Veblens begreb 'conspicuous consumption'. I bogen *The Theory of the Leisure Class* fra 1899 præsenterede Veblen sin teori om, at et uproduktivt vareforbrug – det vil sige et overforbrug af unyttige eller endog skadelige objekter – historisk er blevet et emblem på 'den arbejdsfri klasses' økonomiske uafhængighed. Tilsvarende, hævder Caldwell, blev tæringen af det roman-tiske kunstnersubjekts krop betragtet som et emblem på, at han var placeret i toppen af et hierarki, der ikke var økonomisk eller socialt, men åndeligt.

Det er, vil jeg hævde, denne position, som nekrologerne tenderer mod at indskrive Jacobsen i: Forfatterskabets eksklusivitet beror bl.a. på en forestilling om, at han via sin sygdom ofrer sin krop for sit virke. Og med sin krop, sin forankring i tiden og rummet: Som "ren Aand" bliver han så at sige til sine værker. Det er således betegnende, hvor lidt nekrologerne – også dem, der blev trykt i Højre-pressen – beskæftiger sig med Jacobsens forhold til

det såkaldte ‘literære Venstre’: den politisk-kulturelle bevægelse, som Brandes-brødrene var de primære bannerførere for.¹⁴ Forbigås forholdet ikke i tavshed, tager omtalen oftest form i en bevidst bestræbelse på at frigøre ham det, som fx i den anonyme nekrolog i *Dagbladet* d. 2. maj:

Det var Jacobsens store Ulykke, at alt for ivrige Venner ved deres taabelige Trompetstød og utidige Proklameren af den unge Forfatter som „Danmarks første Prosaist“ paa Forhaand havde skabt en Opinion imod ham, der forhindrede Mange i til fulde at vurdere de store Skjønheder, der virkelig fandtes i hans Arbejder.

Tekstmaterialet rummer naturligvis undtagelser fra denne tendens. Otto Borschenius’ nekrolog i *Morgenbladet* d. 3. maj, der generelt fremstår som den mest kritiske af dem alle, gentager fx det udsagn, der fra forskellige sider blev fremført i receptionen af *Fru Marie Grubbe*. “Betydelige Arbejder, som de [Jacobsens værker] er i sig selv, har de tillige den særlige Interesse, at de [...] uden Tvivl er det lødigste og kunstnerisk fuldendteste Resultat af af Georg Brandes’ literære Theorier og kritiske Kamp i Begyndelsen af forrige Decennium.” I sin nekrolog afviser Georg Brandes selv denne forestilling om en direkte indflydelse, for i stedet, med et citat fra et af Jacobsens breve til ham, at reformulere den til et inspiratorisk

¹⁴ Hvilket naturligvis også har noget at gøre med de genremæssige krav, der stilles til nekrologen, jf. afsnit I.

for-hold: „Jeg kan“, skrev han [Jacobsen], „sige omvendt som Heine: Und nennt man meinem Namen, Dann werden die besten genannt.“”

Nekrologernes frigørelse af Jacobsen fra tiden og rummet gør på samme tid forfatterskabet en tjeneste og en bjørnetjeneste. En tjeneste, idet de tilskynder til en beskæftigelse med hans tekster på deres egne tematiske og formsproglige præmisser, alternativ til literære skoledannelsers. En bjørnetjeneste, fordi de ved at isolere forfatterskabet virker hæmmende på genereringen af indsigter om de *specifikke* kontekstualiseringsmuligheder det tilbyder. Jacobsens valgslægtskaber, så at sige, hvad enten de er sammenfaldende med Det literære Venstres eller ej, jf. følgende uddrag af det brev til Georg Brandes, hvorfra ovenstående citat stammer: “jeg har lært mere af Bayle og Shakespeare end af Mérimée, mere af Sainte-Beuve end af Taine og at min Stil staar i et langt nærmere Forhold til H. C. Andersens Eventyr end til Bjørnson.” (SV: bd. 5, 186-87)

Intentionen i det følgende er på ingen måde at nå frem til personen Jacobsen bag den persona, nekrologerne konstruerer, men blot at forsøge at gøre denne persona lidt mere rummelig ved at fremhæve nogle af de måder, Jacobsen trods alt involverede sig i sin samtid på: Hans verdensvendthed. Kildematerialet er Jacobsens breve. Eksemplerne er for det første brevenes fremstilling af hans forhold til sine forfatterkollegaer, og især Holger Drachmann, for det andet deres fremstilling af hans forhold til Det literære Venstre.

IV

Nekrologerne undgår ikke at opholde sig ved den temmelig skånseløse satire, som Jacobsen rettede mod stort set samtlige sine samtidige kollegaer,¹⁵ men de bestræber sig på at implementere den i konstruktionen af hans persona uden at slå skår i den. Det er en vanskelig balancekunst: I den anonyme nekrolog i *Berlingske Tidende* d. 2. maj hedder det således, at Jacobsen var “uden skarpe Kanter, skjøndt han kunde forfægte sine Meninger med Varme og Iver, og i sin Sarkasme havde et Vaaben, som mange Andre ville have misbrugt.” Hvordan Jacobsens brug af sin sarkasme (der altså aldrig udvikler sig til et misbrug) skulle have ytret sig på en anden måde end som skarpkantethed, må stå hen i det uvisse. Som den eneste forsøger Georg Brandes ikke at udgrænse den Jacobsenske sarkasme: “hvert Ord ramte; hvert ord bar Bud om det trofaste Sindelag [...] eller om en Satire, der altid virkede til pludselig, lidt forbauset Latter, fordi den var saa høj, at den Foragt, hvorom den vidnede, og hvori man fra dens Højde saa ned, syntes bundløs.” Nok tager Brandes efterfølgende noget af brodden af denne foragt ved at fordybe sig i Jacobsens “nænsom[me] [...] Følelse”, men han reducerer den dog ikke.

Uanset om sarkasmen tages på ordet som udtryk for Jacobsens vurdering af sine kollegaer, om den, som Otto Borschenius gør

¹⁵ Det vil primært sige Det moderne Gjennembruds Mænd's første generation: Bjørnstjerne Bjørnson (i mindre grad), Holger Drachmann, Karl Gjellerup (i høj grad), Alexander Kielland, Erik Skram, Sophus Schandorph etc.

det, opfattes som et udtryk for hans forhold til sig selv (“Hans egen Kritik havde noget selvfortærende ved sig”, skriver han), eller om den læses som et immanent forsvar eller som en immanent promovering af sin egen æstetiske praksis over for nogle af tidens førende litteraturkritikere (der var modtagerne af de breve, hvori hans sarkasme udfoldede sig), er den et vidnesbyrd om, at han forholdt sig direkte til den kulturelle kontekst, hans forfatterskab indgik i.

Det var først og fremmest Holger Drachmann, den rettede sig imod. Den omgang, som Jacobsen og han plejede med hinanden var generelt betinget af de skiftende konturer i forholdet mellem Drachmann og brødrene Brandes. Som Henk van der Liet gør opmærksom på i artiklen »Holger Drachmann. Overgangstidens dobbeltnatur« fra 2004,¹⁶ blev Drachmann op igennem 1870’erne opfattet som Det literære Venstres fremmeste digteriske repræsentant – ved siden af Jacobsen – og de færdedes i de samme københavnske kredse. Den såvel æstetiske som politiske inkongruens mellem Drachmann og brødrene blev manifest med udgivelsen af Drachmanns nationalistisk sindede reportagebog *Derovre fra Grænsen* i 1877, og voksede derefter, for at kulminere i 1883, da Drachmann i den lange fortælling »Ostende-Brügge« på en temmelig nedladende måde bruger Edvard Brandes som model og udleverer hans ægteskab med Harriet Salomonsen, samtidig med at Georg Brandes i *Det moderne Gjennembruds Mænd* tegner et kritisk

¹⁶ Der indgår i antologien *Det stadig moderne gennembrud. Georg Brandes og hans tid, set fra det 21. århundrede*, (red.) Hans Hertel (2004).

portræt af Drachmann og hans forfatterskab. van der Liets pointe; at Drachmanns opgør med Det literære Venstre ikke var udtryk for en ideologisk og æstetisk nyorientering, men blot udstillede en spænding mellem “det moderne gennembruds ideer og paroler” og “en forkærlighed for idealismen og for senromantiske ideer” (148), der er til stede igennem hele forfatterskabet, formulerer Jacobsen allerede omkring årsskiftet 1877-78 i breve til brødrene Brandes, hvor han diskuterer *Derovre fra Grænsen*. Til Edvard skriver han d. 6. februar: “jeg har altid troet at kunne høre en vis dæmpet Tone i D.’s Ting, der talte om Længsel efter og Slægtskab med en »Aand«, der ikke var af vor Verden, denne Verden. Derfor de stærke Slag i Bordet fordi han blandt Andre ogsaa skulle overbevise sig selv.” (SV: bd. 6, 37)

Naturligvis skrev Drachmann, der generelt omsatte alle impulser til skrift inden for alle genrer, også et dødedigt om Jacobsen, publiceret i det *Morgenbladet* d. 10. maj. Digtet, slet og ret betitlet »J. P. Jacobsen. April 1847 – April 1885«, er i forhold til de øvrige dødedigte bemærkelsesværdigt, bl.a. fordi Drachmann ikke undlader at indskrive sine egne æstetiske normer i digtet og lader dem danne baggrund for en sammenligning med Jacobsens – en sammenligning der *ikke* falder ud til sidstnævntes fordel. Efter indledningsvist at have genereret et portræt af Jacobsens person i elegisk belysning som “Sorgens kaarne Søn“, vender digtet opmærksomheden mod hans virke, som han karakteriserer med ét adjektiv: “Ak – moden – ja, det var det strænge Ord, /hvormed du tugted

selv dig i din Søgen...” Denne fordring udgør en artificiel hæmning af digtningens frit strømmende natur. I et spektakulært billede sammenlignes Jacobsen med gøgen i et kukur, der blot momentvis lader sine toner høre for straks at trække sig tilbage igen. Hans kunst har altså en vis mekanisk karakter, hvorfor den “lyder os som overmoden”. I modsætning hertil de digtere, der som skovens frie fugle synger dagen lang – som Drachmann selv, der i digtets første strofe ekspliciterer dets udsigelsessituation i beskrivelsen af den reaktion, meddelelsen om Jacobsens og Kaalunds dødsfald har på ham: “skal jeg da her i dybe Aandedrag /indsuge Kraft af Alpers Snefjælds-Lag – /Hvorfor skal jeg mit Liv i Sol-Luft føre?” Drachmann giver dog afkald på at fremhæve denne sin medfødte, sin så at sige naturlige fordel på Jacobsens bekostning – for så alligevel at gøre det: “Ej Skrumper dine Laurbær ind, fordi /en anden lærte Sangen i det fri, /mens tidt dit Kammer blev din Kunst et fængsel”. I digtets afsluttende strofe lader Drachmann sig selv træde frem i fuld figur – som forsmået (med polemisk sidestik til brødrene Brandes), og som storsindet tilgivende:

Og har du kun haft Tavsheds Sprog for mig
– fik andre vendt dit Blik med Sky imod mig –
hvad saa? Jeg kommer her med Krands til dig,
med Blomster, som i Hyldest bøjer sig,
fordi, o Blomsterven, jeg just forstod dig!
Scalpellen, hvormed tidt for dybt du skar,

Det Blik, som saa' for hvast bag slebet Glar,
Det var din Sygdoms Kærte, kjære Broder:
Men Sjælen, fin og øm og tyst frembar
Sit Skjønhedsoffer til vor store Moder.

Man kan næsten ikke andet end at beundre Drachmanns umådelige ego, der vasker kritikken rettet mod sig af som et udtryk for sygelighed – et forhold, som “just” han besidder den nødvendige klarsynethed til at vurdere, hvilket gør ham i stand til afslutningsvist at opløse alle forhenværende stridigheder i det digteriske broderskabs navn.

»J. P. Jacobsen. April 1847 – April 1885« er et af de få vidnesbyrd om, at Jacobsen overhovedet optog en plads i Drachmanns bevidsthed, og det eneste vidnesbyrd om, at den plads Drachmann selv optog i Jacobsens bevidsthed berørte ham (hvilket den muligvis også blot gjorde i kraft af den lejlighed (til at digte), som Jacobsens død frembød). Derimod synes Drachmanns figur at have beskæftiget Jacobsen i et omfang, der nærmede sig det tvangsmæssige. Under alle omstændigheder efter hans breve at dømme, hvor det faktisk er Drachmanns navn, han blandt alle oftest refererer til.¹⁷ Fra 1872, hvor den første dukker op i et brev til Vilhelm Møller, og de efterfølgende år, udgør referencerne ikke meget andet end et vidnesbyrd om, at Jacobsen og omverdenen opfatter

¹⁷ I 45 af 318 breve, adresseret til Edvard og Georg Brandes, Vilhelm Møller, forlæggeren Frederik Hegel, H. S. Vodskov, moderen Benthe Marie Jacobsen og broderen William Jacobsen.

Drachmann som en del af Det literære Venstre. Det er først i 1876, at Drachmann så at sige bliver et personligt anliggende for Jacobsen. Anledningen er, at Drachmann får publiceret novellen »To Skud« i *Det nittende Aarhundrede*, året efter at Jacobsen havde offentliggjort »Et Skud i Taagen« sammesteds. At Jacobsen opfatter sammenfaldet som et lån fra Drachmanns side, fremgår af et brev d. 11. september 1876 til Georg Brandes, hvor han skriver, at, “Det forekommer mig at det vilde være tidssvarende om jeg skrev en Fortælling, der hed »Tre Skud«, for at overbyde Drachmann og se om han saa vilde skrive en, der hed »Fire Skud.«” (SV: bd. 5, 147) Herefter antager Drachmann i Jacobsens breve skikkelse af en direkte konkurrent. Så længe Jacobsen endnu er aktiv, udgør kollegaen en stadig voksende torn i hans øje, eller, som han selv udtrykker det over for Georg Brandes d. 3. november 1878 (efter at have beklaget sig over, hvor langsommeligt arbejdet på *Niels Lyhne* skrider frem): “Drachmann bliver til sidst en lang Pind til min Sarkofag med hans evindelige nye Bøger.” (SV: bd. 6, 67) Gang på gang fremstiller Jacobsen, hvordan bevidstheden om kollegaens virksomhed besværliggør hans egen, desorienterer ham: “Drachmanns Produktivitet gør mig svimmel”, skriver han til Edvard Brandes d. 14. oktober 1877. (SV: bd. 6, 20)

Til grund for denne positionering af Drachmann ligger naturligvis en vis respekt fra Jacobsens side. Da H. S. Vodskov beder ham om tilladelse til at trykke »Gurresange« i *Nyt dansk Maanedsskrift*, er den primære begrundelse for Jacobsens afslag, at det, når

han bliver publiceret i bundet form, “skal [...] være over Drachmann og ikke under; det vil maaske var en Stund inden jeg kommer saa vidt, men jeg kan vente”. (SV: bd. 5, 185) Jacobsen opfatter uden tvivl Drachmann som den eneste blandt de samtidige forfattere, der kvalitativt rækker højt nok op i vejret til at udgøre en reel målestok for sin egen praksis.¹⁸ Og omvendt: Ifølge van der Liet anser Drachmann tillige Jacobsen for at være sin eneste potentielle konkurrent, men han opfatter ham på grund af hans sygdom ikke som nogen alvorlig trussel. I dén forstand rokker konkurrenceforholdet ikke ved Jacobsens aristokratiske selvbevidsthed. Problemet er for Jacobsen snarere, som det fremgår af citaterne ovenfor, at Drachmanns produktivitet og markedsmæssige succes udstiller hans langsommelighed og evindelige pengeproblemer i det grellest tænkelige lys, og derved indskrænker parametrene for succes til det kvalitative; at Drachmanns virksomhed m.a.o. fastlåser eller fikserer hans selvbillede i aristokratens skikkelse, der nok er æstetisk rentabel, og især på lang sigt (det vil sige postmortalt), men ikke økonomisk rentabel, og slet ikke på kort sigt.

Da Jacobsen efter *Fru Marie Grubbes* succes skal forhandle kontrakt om *Niels Lyhne* med sin forlægger, Gyldendals direktør Frederik Hegel, er det specifikt Drachmann, han sammenligner sig

¹⁸ I et brev til Georg Brandes d. 11. december 1879 skriver han: “Uden at være det mindste selvbetagen tilstaaer jeg dog at mine danske Colleger virkelig forekomme mig lidt smaataernede. Drachmann er jo den Bedste, han har da lidt Flugt, men der er det i vejen med ham at han flyver ingen Steder hen.” (SV: bd. 6, 94)

med: d. 4. august 1877 beder han i et brev Edvard Brandes skaffe oplysninger om, hvor meget denne modtager pr. ark af forlæggeren. Man kan læse nogle udsagn i hans breve som udtryk for at han herefter gradvist erkender, at han ikke er i stand til at konkurrere med Drachmann på markedets præmisser. Halvandet år senere har han ansøgt “Kultusministeriet” om 1000 Rigsdaler i midlertidig understøttelse, og skriver til Hegel, at han antager, at man vil bevilge ham beløbet, fordi Drachmann allerede tidligere har modtaget det og således ikke længere står i vejen for ham. Ansøgningen blev afslået to gange. Først efter at Jacobsen renoncerer og i 1881 søger et mindre beløb,¹⁹ bliver han tildelt en beskeden støtte, som han – i tillæg til de forskud, Hegel bliver ved at give ham i årene efter udgivelsen af *Niels Lyhne* – kan flytte til København for.

Dét, som Drachmann i modsætning til Jacobsen besad, var potens, jf. diskussionen ovenfor af de kønsneutraliserende tendenser i nekrologernes konstruktion af Jacobsens personage. Det er faktisk Jacobsen selv, der i et brev til Edvard Brandes d. 22. marts 1878 gør opmærksom på sammenhængen mellem kunstnerisk og biologisk skabelse – i sit sædvanlige ironiske tonefald, i hvilket man dog ikke kan undgå at spore en vis beundring:

¹⁹ Jf. hans brev d. 13. december til Hegel: “De to sidste Aar har jeg forgjæves ansøgt om 2000 Kroner, det Sam-me som Drachmann tidligere havde faaet. Vilde det nytte at være beskednere og gaa ned til 1200?” (*SV*: bd. 6, 123)

Det er ligegodt en rask Karl vor fælleds Ven, han minder mig om de gamle danske Bisper, med Pennen i den ene Haand og det, jeg ikke veed hvad jeg skal kalde, i den anden, rasler han igjen-nem, med en blaa Taage af Medicance i sit Spor, efterladende sig smaa Børn og store Børn som nyttige Holdpunkter for sine kommende Biografer. – (SV: bd. 6, 45)

Mens Drachmann formår at omsætte al levet tid til håndgribelige produkter, plages Jacobsen af en følelse af at tiden bestandig siver bort fordi han ikke besidder noget middel til at binde den med, så også han kan afsætte spor.²⁰ Over for Edvard Brandes udvikler han et halvt år tidligere en vision af tilværelsen, levet i selvomsluttende, akkumulérbare og komplementære dele; en vision af livet som håndterbar, overskuelig progressivitet, i opposition til den gistenhed, der dominerer hans eksistens – halvt i spøg, men også tror jeg, helt i alvor. Direkte forinden har han spurgt Brandes: “Hvad gjør Drachmann nu da han er færdig med Tannhäuseriet?” (SV: bd. 5, 192).

²⁰ Et værkinternt korrelativ er Erik Refstrups figur i *Niels Lyhne*, jf. nattesamtalen mellem ham og Niels i roma-nens niende kapitel: “Jeg sidder der og maaber og faar Ingenting gjort, k a n Ingenting faa gjort, og saa er det, saa ligesom mærker jeg, hvordan Tiden glider fra mig, Timer, Uger, Maaneder! Med Ingenting i sig kjører de forbi mig, og jeg kan ikke nagle dem til Pletten med et Arbejde.” (J. P. Jacobsen: *Samlede Skrifter* [herefter SS] (red.) Morten Borup (1924–29): bd. II, 210–11)

V

Som nævnt i afsnit III beskæftiger nekrologerne sig kun kursorisk med Jacobsens forhold til Brødrene Brandes og sine samtidige forfatterkollegaer. Ikke desto mindre må man ved læsningen af Jacobsens breve konstatere, at han selv igennem hele sin karriere definerede forfatterskabet som parthaver i Det literære Venstres sag. Som parthaver og ikke som tjener, for der er ingen tvivl om, at Jacobsens tilslutning til bevægelsen var udtryk for en personligt tilegnet overbevisning.

At Jacobsen ikke deltog aktivt i de mange debatter, der i samtiden verserede mellem Det literære Venstre og 'Reactionen', bliver i nekrologerne fortolket som et udtryk for hans aristokrati, der koncentrerede al hans opmærksomhed om sit virke med en elevende effekt i.f.t. hvad han selv benævner som "al Vrøvlet". Men hans passivitet var naturligvis også slet og ret påtvunget ham af hans sygdoms tæring på hans kræfter og vendte ham indad mod sig selv under hans isolation i Thisted eller på hans udlandsophold. Dette berører han i et – meget lidt ironisk – brev til Edvard Brandes d. 28. april 1880, hvor han bl.a. skriver: "Naar jeg skulde skrive en Overskrift over de tre-fire sidste Aar af mit Liv som kun vilde danne et meget Kort Kapitel i mine Memoirer, vilde jeg vælge enten »Mellem Slagene« eller ogsaa og det tror jeg var mere passende: »Medens de kjæmpe«." (SV: bd. 6, 106)

Tilhørsforholdet til bevægelsen kommer naturligt nok især til udtryk i hans breve til brødrene Brandes, i hvilke han hyppigt an-

vender “vi”, “os” og “vores“, refererer til “Sagen”,²¹ til “vor ærede Medsammensvorne” vs. “vore ærede Hadere” etc. med den samme abstrakte og indforståede, men også momentvis militaristiske retorik, som fritænkerne og fritænkningen fremstilles i *Niels Lyhne*. Det er også i denne kontekst, Jacobsens kritik af og satire over sine forfatterkollegaer skal forstås. I sin omtale af dem refererer han ofte til, at de gør bevægelsen til et alt for let mål for modstandernes kritik, fordi de hviler for selvsikkert i det skrøbelige ry de har erhvervet sig og undviger selv at stille sig til doms over deres værker. I modsætning hertil Jacobsens eget arbejdskodeks: “En hver ny Bog skulde jo være fremgaaet af en Kamp med En selv om at bringe det mest mulige ud af sig selv. Sejrer man saa, saa meget desto bedre; sejrer man ikke, kan man dog saa have god Kunstnersamvittighed.” (*SV*: bd. 6, 169)

Den, der ifølge Jacobsen først og fremmest bør have dårlig samvittighed er Karl Gjellerup. Mens Edvard og Georg Brandes anser ham for at være et løfterigt talent, som de ifølge førstnævnte i fællesskab “opdrætter til en Kjæmper for den sande Sag” (*GEB*: bd. II, 357),²² stemmer hans bøger uden undtagelse Jacobsen særdeles uvenligt. Da Georg Brandes omtaler Gjellerup som en af de

²¹ For hvis skyld han fx i et udateret brev i efteråret 1874 råder Georg Brandes til ikke at være for aggressiv i en artikel om adskillelsen af kirke og stat i *Det nittende Aarhundrede*: “hvad der er vigtigt er, at Tidsskriftet [...] ikke siger ét af de Ord, der her i Landet er nok til at jage [...] Publikum Pokker i Vold.” (*SV*: bd. 5, 127) Et sjældent eksempel på *strategen* Jacobsen.

²² Jeg refererer i det følgende til brevvekslingen som *GEB*.

“vakre Yngre”, svarer Jacobsen d. 11. december 1879 med en udførlig, irettesættende kritik, som han afslutningsvist hæver op på et principielt niveau:

Det kan nu gjerne være at G. er meget bedre end hans Bog, men er der noget jeg er bange for, saa er det disse yngre Gardister paa vor egen Side. De gjør gemenligen »Sagen«, os der skal Noget og sig selv megen Skade, de Andre gjør de virkelig ingen Fortræd. Der er saamange der vender om og fritænker sig røde i Kammen og troer sig forpligtede til at være raske paa det og sparke meget videre end de kan skræve og gaaer og radikarler sig op ved alle Lejligheder og paa alle Gebeter, Fyre som Herren hjælpe mig hverken deres Natur eller deres Forstand giver mindste Ret til at dekorere sig med Fritænker-Navnet”. (SV: bd. 6, 94)

Lidt modsætningsfuldt glæder Jacobsen sig i brevets fortsættelse dog over, at “ det er vore Folk, der dominere Literaturen”, og opfordrer Brandes til at komme til Danmark (han opholdt sig på dette tidspunkt i Berlin) for at opleve hvad han benævner som “en ny, literær Guldalder” med rige løfter for fremtiden.

Der var tale om et gensidigt interesseforhold mellem Jacobsen og Det literære Venstre. På den ene side havde Georg Brandes brug for Jacobsens praksis som en knage at hænge sin forkyndelse af en ny litteratur komme op på – ikke forstået som en aktualisering af hans teorier, men som et markant og mangesidigt brud med senromantikken. Han havde allerede i 1875, hvor Jacobsen foruden sine Darwin-oversættelser og sine populærvidenskabelige ar-

tikler » blot havde publiceret »Mogens«, »Et Skud i Taagen« og de to indledende kapitler af *Fru Marie Grubbe*, udråbt ham til “en af vore allerbetydeligste Digtere”,²³ og var blevet hånet herfor i den konservative presse. Det er ikke mindst nervøsitet på vegne af sin egen status som førende kritiker, man kan spore, når han d. 16. marts 1876 skriver til Jacobsen:

Jeg vilde saa gjerne, at De skulde være færdig med M.G. De veed, jeg har givet mit kritiske Ord i Pant paa Deres store »allerypperste« Fortræffelighed, har maattet lade Topsøe fnise og Punsch ræbe af mig derfor og nu vilde jeg saa gjerne have Ret – ved Hjælp af Deres Medvirkning. (*GEB*: bd. III, 113)

På den anden side udgjorde Jacobsens personlige relationer til Brandes-brødrene tillige en vigtig nøgle til hans adgang til det literære marked i Danmark. Hans korrespondance omkring udgivelsen af hans bøger demonstrerer, at han aktivt gjorde brug af disse relationer i promoveringen af dem. I de breve, Jacobsen skriver til bl.a. Edvard Brandes i tidsrummet mellem *Fru Marie Grubbes* færdiggørelse og dens udgivelse, forklarer han ganske vist udførligt, at han ikke direkte vil bede ham om at anmelde romanen, *men* at det ville glæde ham meget, hvis han gjorde det og endnu mere, hvis han af hensyn til julesalget gjorde det så hurtigt som muligt.²⁴ Brandes besvarede bønnen med stor flid og næsten

²³ Citeret fra: *GEB*: bd. III, 464.

²⁴ Jf. *SV*: bd. 5, 156–59.

taktisk snilde, som det fremgår af et brev til Jacobsen d. 26. december 1876:

Jeg har i øvrigt gjort mere for »Marie« end jeg rimeligvis havde gjort for min egen Datter. Jeg regner det nogenledes til Fortjeneste, at den blev saaret modtaget i »Dagbladet«, paa Grund af mit venskabsforhold til Galschiøt (Topsøe strøg i øvrigt de mest rosende Ord). Anmeldelsen i »Berlingske« er et smukt Kompositum af den af mig leverede og en, skal jeg sige, Overmaling eller Overhaling af Carl Bruun, og endelig har jeg selv kagstrøget Dig i »Morgenbladet«... (GEB: bd. II, 476)

Edvard Brandes' (anonyme og altså af avisen censur-underlagte) anmeldelse af *Fru Marie Grubbe* i *Berlingske Tidende* var ifølge Morten Borup, der udgav af Brandes-brødrenes breve, udtryk for en bestræbelse fra Jacobsens forlægger Hegel og Brandes' side på at kontrollere den negative effekt på salget af romanen, som Højrepressens omtale af den kunne have – ved simpelthen at komme andre, mere vrangvilligt indstillede kritikere i forkøbet. Der er et vist siciliansk præg over den måde, som Brandes trækker i alle mulige tråde på for at sikre romanens succes.²⁵ I et brev d. 12. januar takker Jacobsen Brandes for “al den Virksomhed du har udfoldet baade ved selv at skrive og indvirke paa andres Penne [...] Du har virkelig været Marie en god Gudfader.” (SV: Bd. 5, 170)

²⁵ Jf. forsideillustrationen til Mario Puzos *superseller Godfather* (1969) (der danner grundlag for Francis Ford Coppolas filmtrilogi), hvor man ser en dukkeførerhånd styre et net af tråde, bundet til et kors.

Såvel kritisk som økonomisk blev *Fru Marie Grubbe* en stor succes, og da Jacobsen i 1880 udgav *Niels Lyhne* var en tilsvarende opsøgende aktivitet fra hans side ikke nødvendig. Under alle omstændigheder ikke i Danmark. Romanen blev anmeldt i alle førende aviser, men blev generelt modtaget mere forbeholdent end forgængeren. *Niels Lyhne* solgte heller ikke så godt som *Fru Marie Grubbe*, hvilket ifølge Jacobsen selv bl.a. skyldtes den samtidige udgivelsen af Herman Bangs skandaleombruste *Haabløse Slægter*, der overdøvede alle andre litterære begivenheder i Danmark. Da det svenske forlag Häggström, der umiddelbart efter udgivelsen havde kontaktet Jacobsen for at erhverve sig oversættelsesrettighederne, alligevel ikke viser sig at være interesseret, spørger Jacobsen d. 22. januar 1881 direkte Edvard Brandes, om ikke han selv eller Georg kan skrive en anmeldelse i svensk *Illustreret Tidende* for at vække opmærksomhed omkring romanen.

Det lykkedes ikke. *Niels Lyhne* blev først oversat til svensk i 1907, og blev i det hele taget en posthum succes. Til Hegel skriver Jacobsen d. 15. februar 1881: “Naa, Taalmodighed! Min Bog er ikke forbi med dette Aar, og jeg bliver nok en meget søgt Forfatter en Gang, hvis jeg kan holde Liv i mig selv længe nok” (SV: bd. 6, 146) *Niels Lyhne* blev meget søgt, men det var – paradoksalt og trist – Jacobsens død, der genoplivede romanen, idet Gyldendal anvendte begivenheden som anledning til et generelt reklamefremstød for forfatterskabet. Anden udgave udkom således to måneder senere, i juli 1885. I de samme aviser, der bragte nekrologer

over Jacobsen, beretninger om hans begravelse etc., kan man finde annoncer for Jacobsens Darwin-oversættelser, *Fru Marie Grubbe*, *Niels Lyhne* og *Mogens og andre Noveller*; i enkelte tilfælde (tilsyneladende afhængigt af avisernes observans) nævnes Jacobsens og H. V. Kaalunds titler endog i de samme annoncer.

VI

At Jacobsen forholdt sig til sin samtid er der naturligvis ikke i sig selv noget odiøst i. Eller rettere: Det ville der ikke være, hvis ikke det er fordi det er en side af hans virksomhed, som nekrologerne i høj grad udgrænser i konstruktionen af hans personage. Mange af de citater fra nekrologer og breve, jeg har inddraget i artiklen beskæftiger sig med Jacobsens 'værd', og man kan beskrive denne konstruktion netop som en værdifastsættelse. Det er interessant at iagttage nekrologernes tendens til at indskrive Jacobsen i et på forhånd fastlagt værdisæt, der med den franske sociolog Pierre Bourdieu kan formuleres som et udtryk for romantikkens kunstnerideologi. Denne udgør en 'reverseret økonomisk verden', der sætter lighedstegn mellem værdien af et kunstværk og dets formodede markedsøkonomiske uafhængighed.²⁶ Sat på spidsen: Har et forfatterskab kommerciel værdi, antages det, at dets æstetiske værdi er be-grænset, og omvendt. Eksemplerne i artiklens to sidste afsnit

²⁶ Se: Pierre Bourdieu: *The Field of Cultural Production. Essays on Art and Literature*, (red.) Randall Johnson. New York, Columbia University Press, 1993.

demonstrerer at denne logik ikke kan rumme hele det billede af sig selv, Jacobsen efterlader sig. Ikke sådan at forstå, at han nogensinde slækkede på de æstetiske krav, han stillede sig selv. Men dette udelukker ikke, at han samtidig besad en bevidsthed om at være forankret i tiden, herunder bogmarkedet, og at han involverede sig i den og det.

Rigtig interessant bliver værdidiskussionen først, når den får en specifikt personlig pertinens, som fx i følgende komplekse passage om forholdet mellem investering og udbytte i et brev fra Jacobsen til Edvard Brandes d. 2. august 1880:

Jeg er bange for at Talent, selv af det Slags som mit, er en kostbar Vare. Naturligvis ikke mindst naar man graver det ned og ikke bruger det til andet end at spise sig selv op med. Men det er ogsaa ellers kostbart. Det er ikke Ens Hjerteblood det koster som der siges i Essayer og Karakteristiker. Ikke saadan. Men man faar gjort Noget ved sig, omtrent som Almuen forestiller sig det med Ba-dutspringerbørn at de bliver knækket i Leddene mens de er Smaa. Og naturligvis faar man ikke Noget forærende i denne Verden, man har kun det man har kjøbt, men Spørgsmaalet er jo saa om Varerne er Pengene værd, de glade frie Penge, selv om det saa er de allerprimaeste Varer. Hvad man vinder paa et Punkt er vundet ved Resignation paa et andet Punkt. Og naar man saa fortryder Handelen og ikke kan faa sine Penge tilbage eller man ikke gjør Brug af det, man har – –. (SV: bd. 6: 111)

Jacobsens sammenligning mellem sin og badutspringerbørnenes praksis udpeger forfatterens fleksibilitet som hans *sine qua non*. Den

er betingelsen for hans evne til plastisk at lade sig forme af det, han skriver om, at overgive sig selv til det. Denne evne demonstrerer Jacobsen i eminent grad fra begyndelsen af sit forfatterskab (det er måske i dén forstand, man kan hævde, at han træder fuldfærdig ind på den litterære scene): Tænk på regnvejrsscenen, der indleder »Mogens«, eller tænk på beskrivelsen af luften, der indleder *Fru Marie Grubbe*, hvor Jacobsen via sproget *bliver til* vandets gnistren og sprutten, til luftens vuggen og blinken.²⁷ Tænk *ikke* på den måde Drachmann fastholder sig selv på i sit dødedigt til Jacobsen.

Passagens udsagn synes umiddelbart at harmonere med Edvard Brandes' og Vilhelm Møllers fremstilling af at Jacobsen med sin sygdom som middel ofrede sig for sin kunst, jf. sætningen "Naturligvis ikke mindst naar man graver det ned og ikke bruger det til andet end at spise sig selv op med." Men han opløses på ingen måde i ren ånd. Passagens gennemgående økonomiske metafor – der næppe kan betragtes som 'uskyldig' – underminerer forestillingen om en ligefrem inkongruens mellem æstetisk og kommerciel værdi, der ifølge Bourdieu karakteriserer romantikkens kunstnerideologi. Jacobsens brug af metaforen demonstrerer, at han på samme tid var 'aristokrat' og verdensvendt; at hans praksis var uomgængeligt indlejret i en økonomisk virkelighed.

²⁷ En relevant reference kunne være den franske tænker Gilles Deleuzes koncentrerede essay »Litteraturen og livet« fra 1991, hvor han beskriver skriven som en tilblivelse af liv.

Jens Lohfert Jørgensen

Registrant over nekrologer og dødedigte publiceret i forbindelse med Jacobsens død d. 30. april 1885

Nekrologer o. a., trykt i aviser

- Edvard Brandes: »J. P. Jacobsen. Født d. 7. April 1847 – død d. 30. April 1885«. *Politiken* d. 1. maj 1885
- Axel Henriques: »J. P. Jacobsen 1847-1885«. *Dags-Avisen* d. 1. maj 1885
- Anonym: »J. P. Jacobsen«. *Jyllands-Posten* d. 1. maj 1885
- Anonym: »J. P. Jacobsen. 1847 – 1885«. *Berlingske politiske og Avertissements-Tidende* d. 2. maj 1885
- Anonym: »J. P. Jacobsen«. *Dagbladet* d. 2. maj 1885
- Anonym: Uden titelangivelse. *Thisted Amtsavis* d. 2. maj 1885
- Anonym: Uden titelangivelse. *Thisted Amts Tidende* d. 2. maj 1885
- O. B. (Otto Borschenius): »J. P. Jacobsen. Født 7. April 1847, død 30. April 1885«. *Morgen-bladet* d. 3. maj 1885
- Georg Brandes: »J. P. Jacobsen«. *Politiken* d. 3. maj 1885
- Anonym: »J. P. Jacobsen. 7de April 1847 – 30te April 1885«. *Dagens Nyheder* d. 3. – 4. maj 1885
- Anonym: »J. P. Jacobsen«. *Thisted Amtsavis* d. 4. – 9. maj 1885
- Anonym: »To af Danmarks bedste Mænd«. *Thisted Amts Tidende* d. 7. maj 1885
- Sophus Michaëlis: Uden titelangivelse. *Politiken* d. 9. maj 1885
- Erik Skram: »J. P. Jacobsens Begravelse«. Reportage. *Politiken* d. 12. maj 1885
- Otto Borschenius: »Et par Minder om J. P. Jacobsen«. Minder. *Morgenbladet* d. 3. juli 1885

Nekrologer o. a., trykt i tidsskrifter

- Edvard Brandes: »J. P. Jacobsens sidste Arbejde«. *Jule-Roser*, 1885: upag.
- J. Berthelsen og N. V. Müller: »J. P. Jacobsen«. *Thisted Realskoles Program* 1885: 27-37
- Martinus Galschiøt: »J. P. Jacobsen«. *Illustreret Tidende* 26. bd., nr. 32, 1885: 403-05
- Edmund Gosse: »J. P. Jacobsen«. *Athenæum* nr. 3002, 1885: 598-99
- Oscar Levertin: »J. P. Jacobsen: In memoriam«. *Ur Dagens Krönika*, 1885: 497-99

- Vilhelm Møller: »Fra J. P. Jacobsens Hjem«. Minder. *Nutiden* nr. 451, 1885: 315-16
- Georg Nordensvan: »Jens Peter Jacobsen«, *Ny illustrerad Tidning* nr. 21, 1885: 181-82
- Erik Skram: »Nogle Meddelelser om J. P. Jacobsen«. Minder. *Tilskueren*, 2. årg., 1885: 441-53
- H. S. Vodskov: »J. P. Jacobsen«. *Nordstjernen* nr. 23, 1885: 180
- Herman Bang: »Et Møde med J. P. Jacobsen«. Minder. *Nutiden* nr. 533, 1886: 93
- Vilhelm Møller: »Lidt om J. P. Jacobsen«. Minder. *Nutiden* nr. 683, 1889: 14-15

Dødedigte o. a., trykt i aviser

- Ad. Hansen: »J. P. Jacobsen I«. *Politiken* d. 3. maj 1885
- L. L.: »J. P. Jacobsen II«. *Politiken* d. 3. maj 1885
- Oscar Madsen: »J. P. Jacobsen«. *Politiken* d. 5. maj 1885
- Volmer Herther: »J. P. Jacobsen«. *Politiken* d. 9. maj 1885
- Holger Drachmann: »J. P. Jacobsen. April 1847 – April 1885«. *Morgenbladet* d. 10. maj 1885
- Carl Snoilsky: »Vid J. P. Jacobsens Død«. *Politiken* d. 15. maj 1885 (ledsaget af anonym introduktion)
- Sophus Schandorph: »Da jeg sidste gang saa' J. P. Jacobsen (7de April 1884)«. *Politiken* d. 26. december 1885

Dødedigte o. a., trykt i tidsskrifter og digtsamlinger

- Alfred Ipsen: »J. P. Jacobsen. F. d. 7. April 1847 – d. 30. April 1885«. *Nutiden* nr. 451, 1885: 3170
- Nils Collett Vogt: »Da J. P. Jacobsen døde«. In: *Digte*. Kbh.: P. G. Philipssens Forlag 1887

J.P. Jacobsen Selskabet

J.P. Jacobsen Selskabet blev stiftet i 1958 for at redde digterens fødehjem i Thisted fra nedrivning. Huset blev året efter restaureret og rummer i dag Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune. J.P. Jacobsen Selskabets formål er at medvirke til at bevare og fremme interessen for J.P. Jacobsens litteratur og liv, samt værne om Jacobsen-minder.

Gennem årene har selskabet bidraget til at udgive publikationer om Jacobsen, arrangere foredrag, studiekredse og koncerter. Senest samarbejder selskabet med Afdeling for Litteraturhistorie ved Aarhus Universitet om oprettelse og drift af en hjemmeside om Jacobsens forfatterskab, samt udgivelse af en ny skriftserie, ”Jacobseniana. Skrifter fra J.P. Jacobsen Selskabet”. Skriftserien udsendes gratis til selskabets medlemmer.

J. P. Jacobsen Selskabet har fysisk hjemsted på Museet for Thy og Vester Hanherred, Jernbanegade i Thisted. Museet og Selskabet har et tæt og godt samarbejde. Museet rummer en mindestue for Jacobsen og formidler på fornem vis viden om hans liv og baggrund.

J.P. Jacobsen Selskabet afholder hvert år generalforsamling på forfatterens fødselsdag, d. 7. april og i tilknytning hertil holdes et offentligt foredrag. Et medlemskab koster 100 kr. om året. Indmeldelse i Selskabet kan ske ved henvendelse til **Thisted Muse-**

um tlf. 97920577 (mandag-fredag kl. 8-16). Eller pr. e-mail til thistedmuseum@mail.tele.dk

J.P. Jacobsen Selskabets 7 bestyrelsesmedlemmer er følgende:

Svend Sørensen (formand), museumspædagog,
tlf. 9792 0577, e-mail: svend@thistedmuseum.dk

Jytte Nielsen, museumsleder,
tlf. 9792 0577, e-mail: jytte@thistedmuseum.dk

Knud Sørensen, forfatter,
tlf. 9772 5085, e-mail: knudsoe@post10@tele.dk

Jørgen Miltersen, tidl. redaktør,
tlf. 9798 1585, e-mail: miltved@mail.dk

Poul Bangsgaard, højskoleforstander, forfatter, foredragsholder,
tlf. 8635 0050, e-mail: bangsgaard@pc.dk

Jørn Erslev Andersen, lektor, lic.phil.
tlf. 2258 1502, e-mail: litjea@hum.au.dk

Else Bisgaard, lektor,
tlf. 9793 1120, e-mail: else.bisgaard@vucthy-mors.dk